

usode komisarja belokranjske čete Jožeta Miheliča, Rada Kogoja, dr. Milana Cundra, ki se je pred belimi preganjalci zatekel prav v jetnišnico, dalje mladeniča, ki se je pisal Bajt in ki je ukanil stražarje tako, da se je pomešal med prinašalce hrane.

Nato najdemo opis obnašanja treh mladeničev, proti katerim je bila v zvezi z ukazom visokega komisarja za ljubljansko pokrajino izrečena smrtna kazen, a so bili pomiloščeni. Zasačili so jih v Polhovem gradu pri prenašanju orožja.

Tako se vrsti dogodek za dogodkom, dokler ne pride avtor do tistega trenutka, ko je sam okusil italijanski zapor in internacijo. Zato zaključuje svoj opis še z doživetji ob italijanski kapitulaciji in ob prodiranju zavezniške armade proti Pescari. Ko so le-ti prišli do internirancev, se je pisec javil naši komandi v Bariju.

Čamernik s podrobnimi opisi ter živim spominom za dogodke in z dolgim seznamom imen zapušča zgodovini tisto, kar se je dogajalo na nenavadnem, vendar pomembnem mestu: v ljubljanskih zaporih. Prav v zaporih so se lahko najbolj izoblikovale usode ljudi, tako preganjanih kot preganjalcev. Tudi strokovnjak bo v njegovih opisih našel marsikatero pomembno podrobnost in dopolnitev.

Nada Kobal

Sv. Jakob, Zgodovinski razgledi po življenju Slovencev v tržaškem delavskem okraju. Uredila Lida Debelli-Turk. Založništvo tržaškega tiska, Trst 1980, 325 str.

Zametki zbornika o življenju v šentjakobskem tržaškem predmestju segajo v leto 1973, ko so na tamkajšnji osnovni šoli ustanovili združenje staršev, ki je potem sodelovalo z učitelji pri poimenovanju šole. Odločili so se, da bo šola dobila ime po slovenskem učitelju in mladinskem pisatelju Josipu Ribičiču, ki je več kot deset let učil na šoli Družbe sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu, obenem pa je bil tudi zelo dejaven na prosvetnem in kulturnem področju.

Leta 1979 so oblasti pristale na takšno poimenovanje, novoustanovljeni pripravljalni odbor pa je sklenil dogodek obeležiti tudi z izdajo zbornika o življenju šentjakobskih Slovencev. Delo je naslednje leto izdalo Založništvo tržaškega tiska na pobudo zgoraj omenjenega odbora, izdajo pa je finančno podprla Tržaška kreditna banka.

Kot je za tako priložnost primerno, je zbornik sestavljen iz treh delov. Prvi je posvečen osebnosti človeka, po katerem so poimenovali šolo, drugi delovanju in pomenu šentjakobske cirilmetodovske šole, tretji pa opisuje življenje Slovencev v šentjakobskem okraju.

Uvodne misli k prvemu delu je s svojim zapisom o očetu prispeval Mitja Ribičič, Martin Jevnikar pa je orisal pisateljevo življenje in delo ter sestavil bibliografijo njegovih leposlovnih del. Minka Pahor jo je dopolnila s pregledom šolskih beril, pri katerih je sodeloval, Olga Petelin ter Vlado Turina pa sta napisala spomine na Josipa Ribičiča.

Drugi del se začne z uvodnim zapisom Filiberta Benedetiča, sledi pa mu zelo podroben pregled delovanja cirilmetodovske šole pri Sv. Jakobu v obdobju 1888—1930. Napisala ga je urednica zbornika Lida Debelli-Turk predvsem na

podlagi šolske kronike, ki jo hrani Odsek za zgodovino in etnografijo pri tržaški Narodni in študijski knjižnici. Dodatna vrednost prispevka so originalne fotografije učiteljev in učencev te šole. Sledita pregledni tabeli števila razredov in vpisanih učencev ter ravnateljev CMD šole pri Sv. Jakobu, življenjepisi učiteljev na tej šoli in oris razvoja šole po letu 1945. Tudi te prispevke je napisala Lida Debelli-Turk z mnogo truda, kar velja še zlasti za življenjepise posameznih učiteljev, za katere je bilo zelo težko priti do podatkov.

Tretji del nam odpira pogled na mnoge plati vsakdanjega življenja šentjakobskih Slovencev. Ključno vprašanje socialnega razvoja in političnega življenja tega delavskega okraja obravnava Boris Gombač. V članku Silva Šuligoja o župniji pri Sv. Jakobu ter njeni vlogi v življenju Slovencev najdemo poleg podatkov o strogo cerkvenih zadevah, kamor sodi na primer seznam tamkajšnjih župnikov in kaplanov, tudi podatke o kulturnem življenju Slovencev. Lida Debelli-Turk začenja svoj pregled kulturne in društvene dejavnosti Št. Jakoba do razpusta društev leta 1927 z Bratovščino sv. Cirila in Metoda, ki je prenašalo zgolj verska delovanja, prikaže pa še druga društva, recimo šentjakobsko Čitalnico, Delavsko konzumno društvo, pevsko društvo Ilirija, športno društvo Adrija ter mladinsko društvo Prosveta, ki niso bila pomembna samo za kraj, kjer so delovala, ampak jih je bilo čutiti na celotnem tržaškem območju.

Prispevek Olge Ban o kulturnem in društvenem delu od leta 1927, to je od fašistične prepovedi slovenskih društev do najnovejšega časa, je nadaljevanje prejšnjega. Zanimiv je oris kulturnega delovanja po zatrtju legalnih (kulturnih) društev, ko se je pevska zborovska dejavnost preselila v cerkev, kjer je bilo edinole še mogoče javno slovensko prepevati.

Najdaljši članek v zborniku predstavlja pregled dogodkov v Št. Jakobu med NOB, ki ga je napisal Milan Pahor. Avtor v uvodu opozarja, da je pregled nastal v precejšnji časovni stiski, ker so »delo, ki bi ga morali opraviti v nekaj letih ... opravili v nekaj mesecih«, ter mu pomeni izhodišče za nove raziskave, čeprav je že v taki obliki dovolj temeljito in pregledno. Zanimivi so pregledi organizacij OF, KPS, Slovenske protifašistične ženske zveze, ZSM in SKOJ, sedežev tajnih slovenskih šolskih tečajev, sedežev organizacij, krajev, kjer so bili sestanki, javke in razna skrivališča, posebej javke organizacije Delavske enotnosti. Kot vidimo, gre v teh primerih večkrat za podatke, ki jih ne najdemo v pisanih virih, ampak jih lahko obvaruje pozabe predvsem pravočasno zaslišanje prič ter udeležencev dogodkov, drugače pa so največkrat za vselej izgubljeni. Pregled dopolnjuje seznam padlih v času NOB, ki šteje zaenkrat 173 članov, najbrž pa ga bo treba še dopolniti, kot sodi tudi sam avtor.

Zborniki, kot je pričujoči za Sv. Jakob, so nedvomno zelo pomembna oblika obravnavanja in ohranjanja krajevne zgodovine, vsi, ki so sodelovali pri njegovem nastanku, pa zaslužijo vso pohvalo.

Andrej Vovko

Stane Stražar, *Moravska dolina, Življenje pod Limbarsko goro*. Založil odbor za izdajo knjige Moravska dolina, Moravče 1979, 877 str. + 330 slik.

Na razprodajah knjig v naših knjigarnah večkrat z ne posebno prijetnimi občutki opazujem med »nekurantnim blagom« tudi pomembna dela slovenskih